20/11/2023

Ομιλία Προκόπη Παυλόπουλου σε εκδήλωση προς τιμήν της Ελένης Γλύκατζη-Αρβελέρ

/ Επικαιρότητα

Προκόπης Παυλόπουλος: Η Ελένη Γλύκατζη-Αρβελέρ αποκάλυψε την μεγάλη αλήθεια: Ο Βυζαντινός Πολιτισμός οικοδόμησε τα «προπύλαια» της Αναγέννησης

Στην ομιλία του, κατά την εκδήλωση του Ιδρύματος Βασίλη και Ελίζας Γουλανδρή προς τιμήν της Ελένης Γλύκατζη-Αρβελέρ τη Δευτέρα 20 Νοεμβρίου 2023, με θέμα «Οι «αντηρίδες» του Βυζαντινού Πολιτισμού ως «προπύλαια» της Αναγέννησης», ο τέως Πρόεδρος της Δημοκρατίας, Ακαδημαϊκός και Επίτιμος Καθηγητής της Νομικής Σχολής του ΕΚΠΑ κ. Προκόπιος Παυλόπουλος επισήμανε, μεταξύ άλλων, και τα εξής:

«Πρόλογος

Στον ευρύτερο χώρο της Ιστορίας και του Πολιτισμού, διεθνώς, η Ελένη Γλύκατζη-Αρβελέρ θα μείνει ως η πρωτοπόρος Ερευνήτρια, η οποία μεταξύ άλλων ανέδειξε και την πεμπτουσία του Βυζαντινού Πολιτισμού. Ειδικότερα μπορούμε -και δικαίως- να δεχθούμε ότι η Ιστορία του Βυζαντίου και του Βυζαντινού Πολιτισμού χωρίζεται σε δύο ερευνητικές περιόδους: Εκείνη προ της Ελένης Γλύκατζη-Αρβελέρ και εκείνη μετά από αυτήν. Πριν από την Ελένη Γλύκατζη-Αρβελέρ, η Ιστορία του Βυζαντίου και του Βυζαντινού Πολιτισμού ήταν μια σύνθεση γεγονότων -συχνά εμφανώς παραποιημένων- δίχως βαθύτερη αποτίμηση της σημασίας τους και, ιδίως, της «*προβολής*» τους στον χρόνο. Η Ελένη Γλύκατζη-Αρβελέρ, στα χνάρια της ιστορικής μεθόδου του Θουκυδίδη, αποκάλυψε το πώς και γιατί το Βυζάντιο θ' «*αντέχει*» πάντα στην ανεύθυνη διαστρέβλωση εκείνων, οι οποίοι επιχείρησαν -εμφανώς προκειμένου να «*ξεπλύνουν*» κατ' εξοχήν τις «*αμαρτίες*» της Καθολικής Εκκλησίας και της Ιεράς Εξέτασης- να το συνδέσουν ευθέως με τον Μεσαίωνα. Με απλές λέξεις, η Ελένη Γλύκατζη-Αρβελέρ ξεκίνησε την «*δοξαστική*» ιστορική «*εκστρατεία*» για την ανάδειξη του ότι το Βυζάντιο δεν έχει καμία σχέση με τον Μεσαίωνα. Όλως αντιθέτως, το Βυζάντιο ήταν «*φως*» , δεδομένου ότι οι «*αντηρίδες*» του Βυζαντινού Πολιτισμού αποτελούν, κατ' ουσία, τα «*προπύλαια*» της Αναγέννησης: Δίχως το Βυζάντιο, η Αναγέννηση θα είχε αργήσει πολύ και, σίγουρα, δεν θα διέθετε ορισμένα από τα essentialia negotii που μετέπειτα έθεσαν τα «*θεμέλια*» του κοινού μας σήμερα Ευρωπαϊκού Πολιτισμού. Με την ελπίδα ότι δεν αλλοιώνω την σκέψη της Ελένης Γλύκατζη-Αρβελέρ συμπυκνώνω, στην συνέχεια, τις κύριες συνιστώσες της κατά τα ως άνω εμβληματικής ιστορικής συμβολής της.

I. Οι μελετητές ανακαλύπτουν, συν τω χρόνω, ολοένα και πιο «*συναρπαστικές* » πτυχές της πεμπτουσίας του Βυζαντινού Πολιτισμού που, συμβατικώς, θεωρούμε ότι είχε ως αφετηρία τον τέταρτο αιώνα και «*έπεσε*», μαζί με την Κωνσταντινούπολη, το 1453.

Α. Χρησιμοποιείται ο όρος «*συμβατικώς*», διότι οι αυστηροί χρονικοί προσδιορισμοί δεν αρκούν, φυσικά, για να περιγραφεί η πολύπλευρη φυσιογνωμία του Βυζαντίου, πολλώ μάλλον όταν ο πολιτισμικός «*φάρος*» του Βυζαντινού Πολιτισμού εξέπεμπε, ακόμη και πολύ μετά το 1453, την λάμψη του στην Δυτική Ευρώπη. Οι προαναφερόμενες πτυχές της πεμπτουσίας του Βυζαντινού Πολιτισμού αποδεικνύουν, επιπροσθέτως, και το πώς και γιατί ο Βυζαντινός Πολιτισμός συνέβαλλε, καθοριστικώς, αφενός στην «*αξιοποίηση*» της Χριστιανικής Διδασκαλίας για να καταστεί ο τρίτος πυλώνας του Ευρωπαϊκού Πολιτισμού. Και, αφετέρου και συνακόλουθα, στην «*επιβίωση*» του Αρχαίου Ελληνικού Πνεύματος και του Πολιτισμού του έως την Αναγέννηση.

Β. Στο σημείο δε αυτό πρέπει να επισημανθεί, προς επίρρωση της τελευταίας διαπίστωσης, ότι η Βυζαντινή Αυτοκρατορία σίγουρα άρχισε την διαδρομή της ως «*διάδοχος*» της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας. Πλην όμως η, ραγδαίως εξελιχθείσα στην συνέχεια, Ελληνική επιρροή επ' αυτής, σε όλα τα επίπεδα -ιδίως δε στο πνευματικό επίπεδο- οδήγησε σύντομα και στην «*γιγάντωση*» της Ελληνικής «*πτυχής*» του Βυζαντίου.

ΙΙ. Οι δεσμοί του Βυζαντινού Πολιτισμού με τον Ελληνικό Πολιτισμό της Κλασικής Αρχαιότητας είναι «*ακατάλυτοι*». Και αυτό οφείλεται, εν πολλοίς, σε δύο στενώς συνδεόμενους μεταξύ τους λόγους:

Α. Κατά πρώτο λόγο, το Βυζάντιο διέσωσε μεγάλο μέρος της Αρχαίας Ελληνικής Γραμματείας, την οποία συνδύασε αρμονικώς με τις αρχές του Χριστιανισμού μέσω της διδασκαλίας των Μεγάλων Πατέρων της Εκκλησίας. Έτσι ώστε από το αμάλγαμα αυτό να προκύψει εκείνο που θεωρείται ως ο «*πυρήνας*» του Βυζαντινού Πολιτισμού.

Β. Και, κατά δεύτερο λόγο, το Βυζάντιο διέδωσε κατόπιν τα διασωθέντα έργα της Αρχαίας Ελληνικής Γραμματείας στην Δυτική Ευρώπη. Για παράδειγμα, χάρη στον Ιωάννη Δαμασκηνό ο Θωμάς Ακινάτης «*συνάντησε*» την φιλοσοφική σκέψη του Αριστοτέλους. Γεγονός το οποίο έδωσε περαιτέρω ώθηση και στην εμπέδωση του Αρχαίου Ελληνικού Πολιτισμού, ως πρώτου και θεμελιώδους, διαχρονικώς, πυλώνα του Ευρωπαϊκού Πολιτισμού, αλλά και στην καθιέρωση της Χριστιανικής Διδασκαλίας ως του τρίτου, πλέον, πυλώνα στήριξης του «*αετώματος*» του Πολιτισμού τούτου.

ΙΙΙ. Ειδικότερα, είναι σχεδόν αδύνατο ν' αμφισβητηθεί, με βάση τα δεδομένα της ιστορίας του Ευρωπαϊκού Πολιτισμού, ότι ο Βυζαντινός Πολιτισμός, ως πολιτισμικό «*αμάλγαμα*» το οποίο συνέδεσε, με ιδανικό -οιονεί φυσικό θα μπορούσαμε να πούμε- τρόπο την δική του πολιτισμική δημιουργία στο «*άρμα*» εκείνης της Αρχαιότητας εν γένει, για να «

περάσει» η τελευταία στην Αναγέννηση, συνίσταται:

Α. Από την μια πλευρά σε μια τεραστίων διαστάσεων –τόσο ποσοτικώς όσο και ποιοτικώς– Γραμματεία, αποτελούμενη από σπουδαία έργα. Έργα που μαρτυρούν βαθύτατη φιλοσοφική παιδεία, αγωνιώδεις «*αναβάσεις*» στο «*δύσβατο όρος* » της θεογνωσίας, υπαρξιακές αναζητήσεις, αναλύσεις περί της ανθρώπινης ψυχής από τους Νηπτικούς Πατέρες -οι οποίοι ακόμη εκπλήσσουν τον μελετητή με την εμβρίθεια και την οξυδέρκειά τους- Τέχνη υψηλού επιπέδου, οι επιρροές της οποίας ανιχνεύονται και στους μοντερνιστές ζωγράφους του 20ού αιώνα, μουσική που δεν αποτελεί ένα «*συναυλιακό ακρόαμα*» αλλά διατηρεί πάντα την ζωντανή, λειτουργική, θέση της στην Ορθόδοξη Λατρεία.

Β. Και, από την άλλη πλευρά, ο Βυζαντινός Πολιτισμός στηρίχθηκε σ' ένα διοικητικό σύστημα και σ' ένα Νομικό Πολιτισμό, που διέσωσαν και διαιώνισαν την Ελληνορωμαϊκή παράδοση, διαδραματίζοντας καθοριστικό ρόλο στην γέννηση των ανθρωπιστικών στοιχείων της σύγχρονης Αντιπροσωπευτικής Δημοκρατίας, μέσω της εμπέδωσης του σεβασμού στον Άνθρωπο, σύμφωνα με την ρήση του Αποστόλου Παύλου: «*Οὐκ ἔνι Ἰουδαῖος οὐδὲ Ἕλλην, οὐκ ἔνι δοῦλος οὐδὲ ἐλεύθερος, οὐκ ἔνι ἄρσεν καὶ θῆλυ· πάντες γὰρ ὑμεῖς εἷς ἐστε ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ*» (Γαλ. 3,28).

1. Το τελευταίο αυτό συστατικό του Βυζαντινού Πολιτισμού οδήγησε σ' έναν, άκρως εξελιγμένο για τα δεδομένα της εποχής, δικό του Νομικό Πολιτισμό, στο πλαίσιο του οποίου διαμορφώθηκε και το Βυζαντινορωμαϊκό Δίκαιο. Είναι δε χαρακτηριστική η μετέπειτα καταλυτική επιρροή του Βυζαντινορωμαϊκού Δικαίου στις Έννομες Τάξεις των Κρατών της Ηπειρωτικής Ευρώπης -όπως, επομένως, και στην Ελληνική Έννομη Τάξη- στοιχεία του οποίου «*επιβιώνουν*» ως σήμερα.

1. Πραγματικά, είναι ενδεικτικό το γεγονός ότι η βαθύτερη γνώση βασικών στοιχείων των Έννομων Τάξεων των Κρατών αυτών, ιδίως στα πεδία του Ιδιωτικού αλλά και του Δημόσιου Δικαίου, δεν νοείται δίχως αναδρομή και αναγωγή στ' αντίστοιχα, οιονεί «*αρχετυπικά»,* στοιχεία του κλασικού Ρωμαϊκού Δικαίου τα οποία «*διέσωσε*» το Βυζάντιο, διαπλάθοντας το κανονιστικό πεδίο του Βυζαντινορωμαϊκού Δικαίου.

2. Το αυτό ισχύει και για το Ελληνικό Δίκαιο, όπως τούτο άρχισε να θεσμοθετείται αμέσως μετά την Εθνεγερσία του 1821. Κυρίως όμως μετά το 1830, όταν δια του Πρωτοκόλλου του Λονδίνου ιδρύθηκε, θεσμικώς και πολιτικώς, το Νεότερο Ελληνικό Κράτος. Όπως δε και στα λοιπά Κράτη της Ηπειρωτικής Ευρώπης, καθώς σημειώθηκε αμέσως προηγουμένως, έτσι και στην Ελληνική Νομική Επιστήμη, και σήμερα, η επισταμένη μελέτη του Ιδιωτικού αλλά και του Δημόσιου Δικαίου προϋποθέτει «*επιστροφή*» στις ρίζες του κλασικού Ρωμαϊκού Δικαίου.

Επίλογος

Καταλήγω, επισημαίνοντας εν είδει επιλόγου ότι στην Ελένη Γλύκατζη-Αρβελέρ οφείλεται και η «*αποκάλυψη*» της μεγάλης ιστορικής αλήθειας: Σε όλες αυτές τις «*πτυχές*» που προαναφέρθηκαν, και πρωτίστως στις «*πτυχές*» αφενός του Αρχαίου Ελληνικού Πολιτισμού ως προς την πνευματική του διάσταση, και, αφετέρου, του Βυζαντινορωμαϊκού Δικαίου ως προς την θεσμική του διάσταση, οφείλει το Βυζάντιο, τουλάχιστον σε μεγάλο βαθμό, και το μείζονος σημασίας γεγονός ότι ουδέποτε αποτέλεσε μέρος του Μεσαίωνα. Κατ’ ακρίβεια, το Βυζάντιο οφείλει στην Αρχαία Ρώμη το θεσμικό «*οπλοστάσιο»,* αναφορικά με την οργάνωση του Κράτους και την δόμηση και εφαρμογή της Έννομης Τάξης. Ενώ -και εδώ «*χτυπάει η καρδιά»* του Βυζαντινού Πολιτισμού- στην Αρχαία Ελλάδα και στον Πολιτισμό της οφείλει την εμβληματική πνευματική του, εν γένει, «*ταυτότητα*», η οποία συνθέτει την «*ραχοκοκαλιά»* του τρίτου πυλώνα του κοινού μας Ευρωπαϊκού Πολιτισμού.»